

69-9127

Învățătorimea română din Sălagiu.

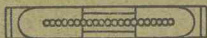
Note critice, cu prilejul unei adunări
învățătorești.

De

Dr. G. Oprean.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Extras din „Luceafărul“ Nr. 29—30.

Sibiu.
Tiparul lui W. Krafft.
1912.

Prețul 50 bani.

Învățătorimea română din Sălagiu.

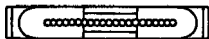
Note critice, cu prilejul unei adunări
învățătorești.

De

Dr. G. Oprean.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Extras din „Luceafărul“ Nr. 29-30.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201901228

Sibiu.

Tiparul lui W. Krafft.

1912.

Preasfinției Sale
episcopului Dr. Vasile Hossu,
cu prilejul suirii sale în scaunul episcopesc din Gherla.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Comitatul Sălăgiului, situat în partea nordică a Ardealului, e aproape pe trei sferturi românesc. Majoritatea Românilor din acest comitat sunt de confesiunea greco-catolică și aparțin diecezei de Gherla. Sub raportul cultural, elementul acestui comitat, îndepărtat de regatul român și de centrele românești din patrie, în schimb însă în strânsă legătură cu centre ungurești, e într'o stare care lasă încă mult de dorit, cu toate că aproape în fiecare sat românesc este școală românească confesională. Învățătorimea însăș dela aceste școli e organizată, încă dela 1870 încoace, într'o reuniune, care în timpul acesta de patru decenii a avut o oarecare înrâurire culturală asupra luminătorilor poporului.

Această „Reuniune a învățătorilor români sălăgeni“ (R. I. R. S.) și-a ținut la 23 Iunie n. a. c. adunarea generală anuală în comuna Giurtelec, între Șimleul-Silvaniei și Zălau. O astfel de adunare, care strânge învățătorimea română dintr'un întreg comitat expus, la sfătuiri pentru viitor, e un eveniment deosebit de important în viața noastră nu numai culturală ci și politică, cu atât mai vârtos, că cei peste o sută de învățători

constitue aproape jumătate din „inteligența“ românească a acestui comitat, determinând prin atitudinea lor în mod hotărîtor și atitudinea poporului nostru sălăgian sub toate raporturile.

Despre adunarea generală din anul acesta a învățătorilor sălăgeni de astădată s'au scris prin ziare unele lucruri îngrijitoare. Doi dintre învățătorii cei mai inimoși au adus prin ziare la cunoștința lumii românești, că majoritatea învățătorilor noștri din Sălagiu s'au abătut pe căi cari duc spre o prăpastie înspăimîntătoare. S'au spus cuvintele feroase de „tradare a învățămîntului național românesc“; s'a afirmat, că învățătoria sălăgiană e pătrunsă de „ideile frumoase ale revistei „Új korszak“, că e slugarnică“ față de Unguri (vezi „Românul“ din Arad, nr. 133), s'a scris, că „trăim vremuri grele, când cu vorbe dulci și momelile ni se pun curse, iar cei slabi de înger și râvnitori după lauri adeseori nemeritați, umblînd cu un ban în trei pungi — cad pradă cursei, ducînd cu sine și alte jertfe contribuind prin aceasta foarte mult la dărîmarea cetății naționale“ etc. (vezi „Gazeta Transilvaniei“ din Brașov, nr. 144).

Astfel de glasuri de desperare nu merită,

de sigur, să răsune în pustiu. E vorba de un întreg comitat românesc ai cărui conducători, pe semne, nu-și dau seama de primejdia spre care merg lucrurile. Tocmai de aceea n'ajung două rapoarte mai mult sau mai puțin fugitive și speriate — ci trebuie să se scrie amănunțit și anume nu numai expunând starea lucrurilor, ci și stabilind cauzele acestor stări și remediile de luat în contra lor. Altfel larma de o zi, care se face la gazetă, are tocmai efectul contrar celui așteptat, după cum s'a putut constată cu ocazia asta. Căci în loc ca rapoartele amintite să fi atras atenția lumii românești asupra stărilor din Sălagiu și să-i îndrepte pe cei vinovați, „lumea“ a rămas rece, iar cei vinovați au făcut ei pe supărații și au venit cu recriminări aspre împotriva acuzaților lor.

În cele următoare ne vom lua noi sarcina de a expune stările culturale din Sălagiu în special în ce privește învățătoria. Aceasta din motivul de a desărcina, în parte, învățătoria de învinuirile ce i se aduc și de a arăta remediile ce trebuiesc luate.

I.

Păstorirea răposatului episcop Ioan Szabó († 1911) a fost cu totul nefastă pentru cul-

tura românească a întinsei dieceze a Gherlei, care cuprinde în sine întreg Nordul Ardealului. Om fără nici o dragoste pentru această cultură, și fără nici o voință de lucru, înconjurat de o seamă de oameni dintre cari cei mai mulți n'au fost cu mult mai buni decât el, timp de peste trei decenii el, se poate zice, că a fost un adevărat dușman al luminei adevărate. Seminarul din Gherla, în care se pregăteau pe latinește elevii ieșiți toți din gimnazii ungurești, pentruca să păstorească mai bine un popor sărac și trupește și suflește, răspundeă foarte puțin chemării sale; preparandia, în care unele studii se propun ungurește, iar altele într'o românească stricată, eră și ea în afară de orice grijă specială a înaltului prelat; consistorul întreg la discreția acestui „om trimis dela Dumnezeu“, după cum nu s'a sfiit să-l numească un canonic în cuvântarea pe care i-a ținut-o la mormânt. Se poate ușor închipui ce putea fi în „provincie“, cu o astfel de conducere din centru. Preoțimea, foarte pronunțată în direcție catolică și foarte puțin în direcție românească — onoare puținelor excepții —, lipsind dela rolul ei de adevărată conducătoare și luminătoare a poporului, — învățătorimea adânc nemulțumită cu con-

ducerea din centru, în schimb menajată de inspectorii școlari unguri, ajunge să-și croiască o cale, care a devenit, mai ales după legea lui Apponyi, de-adreptul antinațională. Nici o mișcare literară în deceniile din urmă, afară de „Păstorul sufletesc“ din Șimleu și de „Pedagogia română“ dela Gherla (1907) a unui profesor pe cât de idealist pe atât de nedibaciu, în schimb legături câte voiți cu vieța culturală ungurească. La 1907, când își înaintase Apponyi proiectul său de lege camerii, o parte a învățătorilor din dieceză au fost, cari s'au adunat la Seini și au trimis contelui Apponyi telegramă de aderență și de mulțumită, iar în anul trecut, reuniunea învățătorilor din comitatul Sălagiului s'a înscris membru la „Országos tanítóegyesületek szövetkezete“ din Budapesta. Inșiși profesorii dela preparandia din Gherla nu socoteau ca o datorie a lor să ia parte la adunarea generală a învățătorilor gherlani, în schimb însă au luat parte în corpore, dimpreună cu toți elevii din anul al IV-lea, la adunarea învățătorilor unguri, ținută în Gherla.

Din pricina unei astfel de conduceri mai mult decât detestabile s'a dărăpănat în câțeva vreme întregul edificiu cultural și așa destul de modest al Sălăgenilor.

Diferitele corporațiuni, lăsate de capul lor și pradă străinilor, au apucat în direcții care de care mai nefaste, ale căror urmări sunt incalculabile.

Ce e drept dela moartea lui Szabó încoace în unele părți ale diecezei au început a bate și alte vânturi. Preotul Constantin Lucaciu din Dorolt, ca prezident al reuniunii învățătorilor români greco-catolici din comitatele Sătmar și Ugocea, și-a pus toate puterile pentru a turna un duh sănătos în învățatorii din întreaga dieceză. Sf. Sa dându-și seama pe deoparte de situația ilegală, antipedagogică și antinațională a învățământului din această dieceză, pe de alta de împrejurarea, că dela centru, din Gherla, nu vine nici o scăpare în ceasul de peire, a luat însuș măsuri pentru consolidarea învățătorimii din întreaga dieceză. Astfel Sf. Sa a făcut ca reuniunea pe care o conduce, să adreseze tuturor reuniunilor învățătoresți din dieceză un apel pentru o conferență generală cu scopul:

- a) să uniformizeze în întreaga dieceză activitatea reuniunilor;
- b) să uniformizeze învățământul primar;
- c) să mijlocească înființarea unui post de inspector școlar diecezan;

d) să întemeieze un organ pedagogic diecezan, obligator pentru toate școlile.

În consfătuirea delegaților tuturor reuniunilor învățătoarești din dieceză, în care s'au discutat aceste puncte, s'a hotărât apoi:

a) instituirea unui consiliu pedagogic diecezan, care să grijească de mersul uniform și progresiv al învățământului primar și normal;

b) până la sistemizarea posturilor de revizori școlari, amintitul consiliu pedagogic să facă controlul și inspecțiunea școalelor, a învățământului și a activității învățătorilor în cadrele dispozițiilor legale vigente;

c) recunoscându-se necesitatea unui organ pedagogic diecezan, fiindcă astăzi nu se mai poate scrie despre școală fără ceva ascuțiș politic, s'a combinat edarea unui organ pedagogic-politic, eventual și bisericesc obligator pentru preoți și învățători.

Părintele C. Lucaciu are meritul de a fi încercat cu toate mijloacele trezirea la conștiință a învățătorimii gherlane. Din parte-i a făcut tot ce a putut, dar singur nu putea să ajungă acolo unde trebuia. Să vedem ce concurs i-au dat alții, și în special învățătorii sălăgeni, cari ne preocupă în acest articol.

II.

„Reuniunea învățătorilor români sălăgeni“ se află sub conducerea bătrânului vicar dela Șimleu, Măria Sa Olimpiu Barbulovici, om care are însemnate merite pentru această reuniune. De o vreme încoace bătrânețele îi sunt însă o mare povară, ale căror urmări le simte foarte și reuniunea. Din această cauză se poate spune, că de fapt reuniunea nu mai e condusă de părintele vicar, ci de alții, oameni tineri și, durere, slabi de înger. Stările nesănătoase s’au manifestat pe față și cu prilejul adunării dela Giurtelec. În deosebi părțile rele au eșit cu acest prilej la iveală) și e bine ca ele să fie scoase în relief pentru a nu mai cădea și în viitor în ele.

La această adunare consistorul a făcut greșala de a nu trimite pe cineva din centru, ceea ce a întărit în învățători convingerea, că acest consistor nu poartă la inimă cum ar trebui interesele învățământului nostru confesional. Din partea consistorului eră de față numai protopopul Vicaș, un om de

1) Trec peste frumoasa disertație a învățătorului Alexandru Man, despre „Rostul școalei“, ținută popoului în biserică, — unicul punct normal din întreg programul adunării.

bine, care a spus mai multe lucruri bune în ambele ședințe ale adunării — cari însă n'au fost luate în seamă. În schimb erà de față și ocupà locul cel mai de frunte pe podiu (câtă vreme comisarul consistorial erà plasat de o lature, la un loc prea puțin onorific) inspectorul școlar ungar, care e membru onorar al reuniunii (!), apoi primpretorul cercual și încă vreo doi străini, pe cari viceprezidentul i-a salutat în numele reuniunii, în limba maghiară... În afară de vreo 70 de învățători mai erau de față și doi avocați români și un contabil de bancă din Șimleu.

După îndeplinirea formalităților urmează trei disertații. Cea dintâi e: Chestia salarizării învățătorilor confesionali și e susținută de înv. Victor Filip.

Trebuie amintit, că în comitatul Sălăgiului toate salariile învățătoresți sunt întregite la suma de 1000 coroane, încă din anii trecuți. Cu toate acestea învățătorimea nu e mulțumită cu starea lucrurilor ci dorește o nouă îmbunătățire grabnică. Iată Moțiunea făcută la sfârșitul disertațiunii ținute într'un ton de revoltă social-democrată:

1. Considerând, că statul trebuie să intervină, să acopere nu numai trebuințele bisericeii ci și ale școalei, cum zice Ș-ul 3 din Art. de lege XX. din 1848: „Minden

bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségéi közálladalmi költségek által fedeztessenek“;

2. considerând, că statul azi dă bisericei noastre gr.-cath. . . cor. pașal, din care se acoper spesele cele multe cu administrația centrală, apoi congrua preoților, întregire la salarele învățărești;

3. considerând, că nu numai prin ajutoare materiale e legată biserica noastră, ca susținătoare de școale de puterea de stat, ci și prin foarte multe alte interese morale:

Învățătorimea grupată în „R. I. R. S.“ să unește cu nizuința tuturor învățătorilor din patrie, care are de scop regularea salarelor înv. și eluptarea drepturilor pentru un mers mai normal a cauzei învățământului poporal:

Va luptă cu stăruință, ca susținătorii școlilor noastre confesionale să asigure fără amânare acea ieafă învățătorilor confesionali români, care va succede s'o dobândească învățătorii grupați în „Alianța învățătorilor regnicolari“.

Această moțiune a întrunit aprobarea sgomotoasă a adunării. Noroc, că s'au găsit vreo 3—4 învățători, cari s'au ridicat împotriva formulării atât de greșite a dorințelor. Adecă... să ne unim cu năzuința tuturor învățătorilor din patrie pentru eluptarea drepturilor pentru un mers mai normal al cauzei învățământului poporal!... Sau cu alte cuvinte: să cerem dela Unguri ceea ce nu îndrăznim să cerem dela noi; să ne

regenereze Ungurii învățământul! După oarecare discuție partea aceasta a moțiunii s'a abandonat, încolo ea s'a primit, cu toate că partea din urmă e de o îndrăzneală foarte caracteristică față de autoritățile bisericești și față de poporul nostru, pe care noi voim să-l învățăm minte cu ajutorul străinilor.

A doua disertație a fost a viceprezidentului Emil Pocola: „Uniformizarea activității Reuniunilor învățătoresți“. Ea e în strânsă legătură cu propunerile reuniunii sătmar-ugocene, precum și cu o hotărîre a reuniunii, adusă în a 11-a adunare generală a ei, ținută la 1881 tot în Giurtelec, hotărîre pe care se vede, că cu toții au dat-o uitării. Iată după „Memorialul jubilar“ publicat de secretarul reuniunii d-l Simion Oros (Șimleu 1911, pag. 36), ce s'a hotărît la 1881: „Transcrierea reuniunii învățătorilor români gr.-cat. din jurul Gherlei, conform căreia doresc coînțelegera și uniformitatea în instrucțiune și educațiune, după debateri instructive, aflându-se de necesitate imperativă, s'a luat spre știință și s'a făcut pașii de lipsă pentru realizarea și punerea în praxă a acestei idei“.

Să vedem ce zice acum în această chestie viceprezidentul reuniunii. Iată însaș lucrarea d-lui Pocola, care a fost primită de adunare,

cu excepția câtorva învățători de inimă. Din ea se poate vedea întreaga mentalitate a conducătorului reuniunii și a reuniunii însaș. Ea e un monstruos document istoric al zilelor noastre:

Onorată adunare generală!

— Unificarea reuniunilor învățătoresți din dieceză. — (Referadă pentru ad. gen. a R. Î. R. S. din 23 Iunie 1912).

În curentul de luptă, în care se adâncesc clasele sociale, va trebui să-și ia partea sa și învățătorimea confesională română. Or, aceasta o și face deja, numai cât nu cu destulă prevedere, cu destulă cunoaștere a mijloacelor și însușirilor sale bune sau rele de care dispune.

E timpul suprem să ne bazuim pe noi înșine. În vârtejul luptei, energia mult puțină, câtă posedă dăscălimba, trebuie cheltuită sub forma ei cea mai potrivită, ținând seama de împrejurările sociale-istorice și în direcțiunea care i-ar conveni mai mult.

Tocmai de aceea este neapărată nevoie să nu întreprindem nimic, care să fie deasupra puterilor noastre proprii și în contra curentelor vremii, care ne-a pus, în focarul atenției publice, nu atât de dragul nostru; cât mai mult din cauze „par excellence“ politice.

Reuniunea soră Sătmărană-ugociană, s'a trezit, ca și cum până acum n'ar fi contribuit, după puterile ei, la sentimentul expresiei literare a ființei naționale; — că instrucțiunea și creșterea poporală așa cum se efectuește azi e greșită; și că e de făcut ceva pentru îndreptarea creșterii poporale în conformitate cu scopurile bisericeii noastre; iar reuniunile din dieceza

Gherlei ca să capete activitatea lor „un conținut mai valoros și mai puternic“, să se uniformizeze și să fie condusă de comisiuni de sub prezidența canonicilor.

În vederea acestui scop, a înaintat și reuniunii noastre sălăgiene următoarele propuneri:

1. Uniformizarea activității reuniunilor învățătorești din eparchia Gherlei.

2. Uniformizarea învățământului elementar în școlile populare.

3. Înființarea unui post de inspector diecezan.

4. Întemeierea unui organ de publicitate pentru preoți și învățători — și ar fi trebuit ca o consecință firească a acestor dorințe să ia încă punctul, că „sau statul să va sfărâma, sau biserica noastră va trebui să piară“, dacă nu se vor realiza acestea pretensiuni.

Ei, dar noi sălăgieni, cari întocmai ca sătmăreni iubim, și pe cari ne doare inima deopotrivă, atât de popor, cât și de țară din care facem parte, nu putem accepta mijloacele și modalitatea prin care se propune ajungerea scopului prefript; ci cu un imbold în urma sănătosului nostru instinct de viață căutăm calea pe care să încunjurăm aceasta alternativă atât de fatală.

Prea cred, chiar dacă ar dăinui în reuniunile noastre învățătorești și în învățământul popular lipsurile și defectele semnalate de reuniunea Sătmăreană-ugociană, acolo unde stau față în față două puteri: statul și biserica, cunoscând natura regimului constituțional din patrie, situația gingașă și grea a bisericii noastre față de puterea de stat, care așteaptă dela autoritățile noastre bisericesti în toată privința să respecte ordinea de drept existentă și legile din vigoare, acomodându-se acestora cu stricteță cu organele subal-

terne; ar trebui ca reuniunile învățătoresți și în general învățătorimea confesională română să nu urzească la planuri și reforme din care reese că, existența reuniunilor și mersul învățământului poate fi incompatibilă cu existența statului și cu scopurile bisericii noastre.

Comitetul central a „R. Î. R. S.” au văzut clar contraversele ivite între ordinea de drept existentă, pe care nu ne stă în putere a o schimba și între propunerile reuniunii Sătmărene-ugocene, cum și între interesele învățătorimei și a aceloră, cari o să conducă proiectata comisiune pedagogică centrală; a simțit din capul locului, oricât de nervoși ar fi unii colegi, în nepriceperea lor, înfrângerile și perderile ce o să vină dintr'o luptă atât de inegală.

Aspirațiile sufletului nostru sunt:

1. Învățătorul și preotul — fiindcă la ridicarea culturală-economică-socială a poporului nostru românesc e tot atât de dator să lucreze învățătorul cât preotul, intensive-extensive — să aibă pregătiri la același nivel, spre scopul acesta.

2. Să se înființeze seminarul pedagogic, cu un număr de ani comuni de unde vocațiunea va eși mai nesilită la iveală.

3. Acelaș salariu ambii, cu oficialii de stat.

4. Autonomie, ca să fim lăsați a lucra liberi într'o singură direcțiune a viitorului neamului și patriei cu probleme atât de grele.

5. Înaintarea învățătorului la directorat și revizorat cu onorarul recerut.

6. Școala poporală adusă mai aproape de trebuințele vieții rurale.

7. Reviziunea fondului de pensiuine.

8. Anii de serviciu reduși dela 40 la 35.

9. Un organ de publicitate politic independent a învățătorilor, cu un supliment pedagogic.

10. Complenirea postului de cantor, cu bărbați pregătiți pentru aceea misiune; — cari ca scop final și nemijlocit și ca condiție sine qua non a alierei reuniunilor, respective a învățătorilor, cu cei (mai mari) din centru, între împrejurările de astăzi, nu le-am putea realiza; bine înțeles, căci împlinirea acestora — din partea ordinariatului, care reprezintă în primo loco interesele clerului, n'ar însemna nici mai mult nici mai puțin decât ridicarea învățătorimei pe treaptă cu preoțimea, un lucru la care, fără a fi silit de nevoie extremă — niciodată nu-l va face. Iată, pentruce n'a avut consfătuirea din Gherla, din 10 Aprilie a. c. resunet în opiniunea învățătorimei.

Bine înțeles aceste dorințe, acest ideal — ca orice ideal de altfel — nu poate fi realizat iute, multă muncă, lupte îndelungate, în cari fiecare biruință parțială îi vor premerge atâtea înfrângeri cu tot cortegiul lor de crude desamăgiri și suferinți — ne pot asigura numai înaintarea, poate prea înecată pentru inima și mintea nerăbdătoare a aceloră, cari întrezăresc perspective nesfârșite ale viitorului învățătorimei; dar fiecare pas va însemna triumful idealului asupra întunerecului, asupra (protivnicilor). Deci departe dela mine gândul de a vă îndemna la nemișcare sau la luptă de apărare — ci la luptă de cucerire.

Propunerile de uniformizare a inv. în raport cu pedagogia științifică să prezintă astfel:

La punct a) constată că: „câte școli atâtea metode și câți învățători atâtea sisteme“. Pedagogia nouă nu uniformizează, ci respectă individualitățile.

La punct b) cere propunerea religiei prin preoți.

Aceasta datorință nu numai pedagogia nouă, dar și planul de învățământ pentru școlile noastre o impune parohilor.

La punct *c*) ca „materii predate și propusă, câte școli atâtea feliuri etc.” și cere „uniformizarea manualelor”. Școala nouă prescrie: intuiția să se facă în natură, nu să se propună, ci să se predeie; iar nu cărțile să fie baza învățământului, ci copilul ajutat de învățător autorul cărții prin observație și experiență personală.

La punct *d*) că „să neglijă materia de studii”. Pedagogia modernă nu umple creierul cu vorbe goale ci cu imagini și formează oameni de acțiune.

La punct *e*) că „studiul limbei române și elementele gramaticale etc. e neglijat”. Școala nouă face exerciții de vorbire și nu școală de muțenie.

La punct *f*) că „orariul și planul de învățământ diferează etc.”. Pedagogia nouă are în vedere metoda de învățare, ore concentrate, la înfăptuirea aceluși proces psihologic, învățătorul nu poate fi negustor de ore.

La punct *g*) că „disciplina diferează din școală în școală etc.”. Școala nouă face disciplină preventivă, căci a trecut vremea neamțului cu „abrichten”.

La punct *h*) că, „învățătorii neglijă limba de propunere și vânează după merite” etc. Școala nouă are un ideal uman-moral; iar că școala elem. populară din patrie are un alt ideal — nu ne stă în putere a-l schimba.

Și când ne cugetăm la faptul, că, cât de mică atenție i s'a dat din partea superiorității bisericești, e de sine înțeles că, încercarea Sătmărenilor de a uniformiza activitatea reuniunilor învățătoarești din dieceză, sub conducerea acelor factori, față de care noi învățătorii, ținând seamă de situația noastră, de măsura puterilor

noastre — vom ajunge chiar în casa noastră — în strâmtoarea neplăcută, de a fi debitori veșnic insolvabili, iar dânșii creditorii veșnic neplățiți — ceea ce duce la resemnare, la pierdere; — nu poate avea asentimentul învățătorimei conștientă de sine.

Așadar dacă cu tactica noastră nu voim să ajungem în conflict cu stăpâniile, jucând în mod hazard cu interesele de viață ale noastre; atunci e nevoie să continuăm a pune toată energia, toată dorința și puterea noastră de muncă, în slujba propriei noastre înălțări, în și prin reuniunile în statul quo, cu condiția că acele să fie conduse de reprezentanți adevărați ai învățătorimei, și numai când am vedeă că nici după această luptă nu ne putem ridică, atunci am avea să căutăm sprijin la celce poate să ni-l deie mijlocit și la celce dispune de putere în mod direct.

Propun Onor. adunări generale spre primire următoarea

Moțiune.

„Reun. Înv. Rom. Sălăgieni“ în adunarea sa generală ținută în Giurtelec la 23 Iunie st. n. anul 1912 considerând:

1. Că din aspirațiunile noastre sufletești nu lăsăm nici o iotă, cari ne îndeamnă cu o putere irezistibilă să ne strângem toate puterile, ca să pregătim liber prin reuniunile noastre în primo loco instrumentul și mijlocul cu care trebuie să lucrăm — pe noi înșine, apoi opiniunea publică, pentru a le asigura echilibrul unei stabilități relative și treptata lor dezvoltare firească;

2. că uniformizarea învățământului din școalele populare și înființarea unui post de inspector diecezan, dela legea din 1907, care în chestii didactice și dis-

ciplinare dă guvernului drept de dispunere, iar autoritățile noastre bisericești le aduce în această privință în raport de dependență, față cu autoritatea supraveghetoare, care în cazuri singuratice poate în mod direct să-și ducă voința la împlinire dacă ar simți opunere, — e o chestiune de care guvernul dispune în mod discreționar;

3. că situația gingașă și grea a bisericii noastre față de puterea de stat și îngrijirea părintească a arhierilor față de biserica lor, a croit pentru aceștia direcția pe care sunt siliți a o urmări, pentru a asigura bunăvoința puterii de stat pe seama bisericii noastre și a credincioșilor ei;

La propunerile „Reun. Înv. Sătmăreni-ugoceni“ aduce concluzul general că nu le primește și „R. Î. R. S.“ rămâne înafară de acea grupare, până o astfel de asociere și cooperare va fi posibilă.

În considerare că toate reuniunile din arhidieceza Blajului au primit în anul 1904, înființarea Alianței tuturor învățătorilor gr.-cath. din arhidieceză, care nu și-a căpătat ființă, fiind statutele tot în ministerul de culte și instrucțiune publică neaprobat: însărcinează comitetul să recerce factorii competenți în chestiune.

Emil Pocola.

Impotriva moțiunii, care e în contradicție și cu hotărîrea de acum 31 de ani a reuniunii, hotărîre care privea chestiunea încă de atunci de o necesitate imperativă și cu trebuințele actuale ale timpului, au vorbit patru învățători și un avocat (Dr. Al. Aciu din Tășnad), dar ea a fost totuși primită în urma amestecului inspectorului regesc, care

a redus la tăcere adunarea, făcându-o să voteze o serie întreagă de absurdități, la care reviu îndată. Propunerile bune ale Sătmarugocenilor deci n'au fost primite.

A treia disertație a fost tot a dlui Pocola și trată despre „Relațiunile dintre preot și învățător“, o disertație, pe care regret că n'o am la dispoziție pentru a o publica. S'ar vedea și din ea acea enormă confuzie și hibriditate, care s'a putut constata și din disertația de mai sus. Socotesc ca o datorie a mea să analizez aici mai temeinic această disertație.

Analiza ideilor cuprinse întrânsa va fi mai complectă dacă vom spune și despre autorul ei unele lucruri, cari îl caracterizează de aproape.

D-l Pocola este unul dintre puținii învățători români sălăgeni, cari cetesc mult și cari mănuesc și condeiful. Din nenorocire aceste două îndeletniciri însă sunt mai mult spre paguba morală a d-lui Pocola și a învățământului românesc din Sălagiu, și aceasta din cauza unei foarte evidente duplicități, pe care mă mir mult cum n'o observă învățătorii. D-sa cetește cărți și reviste românești, ungurești și chiar franțuzești, dar le cetește rău. Din ele d-sa nu-și însușește idei, ci fragmente fără înțeles, pe cari le

aplică cu totul greșit. Scrisul d-lui bătjbae de plagiatari dintre cele mai puțin inteligente, după cum se va vedeă mai jos. Insaș cugetarea d-lui e lipsită de o cinosură morală; d-l Pocola judecă lucrurile în două feluri și le scrie tot așa. Părerile d-sale sunt influențate de împrejurările materiale, nu de principii, și de aceea aceeași idee la dânsul se poate găsi expusă în moduri diametral opuse, după mentalitatea românească sau după cea ungurească pe care o aplică. Aici e greșala fatală a d-sale, că nu se călăuzește în mod firm de idei, ci, după bătaia vântului, de considerații — cel puțin regretabile. Ce altceva poți zice, în adevăr, despre viceprezidentul unei reuniunii de învățători români, care e unul dintre primii colaboratori ai revistei școlare ungurești din comitat (Szilágyvármegyei tanügy¹⁾) prin care își propagă pentru Unguri modestele cunoștințe? În loc să se dedice cu totul reuniunii în fruntea căreia stă și care e destul de lipsită de tot ce i-ar trebui, d-sa se pune să-i lumineze pe Ungurii dintr'un comitat cu trei sferturi

¹⁾ Scopul acestei reviste e expus în Nr. 1 din 1910 astfel: „egyengetni az útat a magyar nemzet által kiépítéséhez („a netezi drumul spre consolidarea statului ungar național“).

de locuitori Români și cu vechi tradiții românești.¹⁾ Cu aceeași siguranță cu care sprijinește tendințele ungurești, susține și Reuniunea! — Ceeace cetește asimilează greșit. În lucrările dânsului, cetite la Giurtelec sunt mai multe părți plagate după „Contribuțiune la munca pentru ridicarea poporului“ de Spiridon Popescu (București, ed. II. 1911) și după „Cătră noua generație“ de Simeon Mehedinți (București, 1912) și ceeace e și mai regretabil, părțile plagate sunt aplicate pe de-a îndoașele și neînțelese nici de cătră însuș autorul (într'un loc ziceă d. e. „durerea cunoștințelor“, în loc de „durarea cunoștințelor“, cum e la Sp. Popescu).

Să trecem la analiza lucrării despre „Uniformizarea activității reuniunilor“ a d-lui E. Pocola. Voi înșiră aici numai lucrurile fals concepute.

1. D-l Pocola e aderentul devizei: „Prin

¹⁾ În comitatul Sălagiului e Guruslăul lui Mihaiu Viteazul; aici (la Tihău) a fost lupta dintre Tuhutum și Gelu; la Vașcapău a fost un drum al lui Traian, ale cărui rămășițe se mai văd și azi; în Bobota își doarme somnul de veci cronicarul G. Șincai (?), în Bocșa Simion Bărnuț; în Cizer lemnul din care e făcută biserica, e sculptat de Horia la 1783, când pribegia prin nordul Ardealului ș. a. ș. a.

noi înșine". Dar ce rău o aplică! D-sa înțelege prin aceasta ca învățătorii să nu mai fie sub înrâurirea „popilor“, să fie „autonomi“; să fie conduși de „reprezentanți adevărați (!) ai învățătorimei“. Ce înțelege d-sa prin aceasta, o spune prin cuvintele: „și numai când am vedeà, că nici după această luptă nu ne putem ridicà, atunci am aveà să căutăm sprijin la celce poate să ni-l dea mijlocit și la celce dispune de putere în mod direct“. Cu alte cuvinte: „Prin noi înșine să ajungem pe mâna dușmanilor noștri, pe cari să-i servim pentru osul de ros“.

2. „Să nu întreprindem nimic în contra curentelor vremii, care ne-a pus, în focarul atenției publice, nu atât de dragul nostru, cât mai mult din cauze „par excellence“ politice“. O greșală enormă! Învățătorimea să nu se opună nici decum curentelor vremii? Nici atunci când știe, că acele curente sunt păgubitoare? Atunci ce propovăduiește învățătorimea? Să vedem ce fel de curente găsim azi în Sălăgiu? Adate personale pentru învățătorii cari propun cu mare zel limba maghiară; neglijarea limbei române în școală; tendințe de supremație a statului asupra

școalelor confesionale; tendința izolării acestora față de „popi“; vânarea grației inspectorilor regești — și alte curente de acestea ale vremii. Și învățătorimea să nu întreprindă nimic în contra astorfel de curente ale vremii? Și încă din motivul invocat de d-l Pocola, că adecă, învățătorimea a ajuns în focarul atenției publice din cauze „par exțelențe“ politice (cum zice d-sa)? Nu! Învățătorimea are misiunea sfântă de a sluji toate idealurile mari și de a se opune tuturor tendințelor destructive. Pentru aceasta are și îndreptățirea legală și datoria apostolică.

3. „Contraversele ce există între ordinea de drept existentă și între propunerile reuniunii Sătmar-ugocene“. Ce vorbe mari cu cari se zăpăcește auditorul! Ce are a face „ordinea de drept existentă“ cu uniformizarea învățământului, cu crearea unui post de inspector diecezan etc.?

Să vedem cum stăm cu „aspirațiile sufletului nostru“?

4. „Învățătorul și preotul să aibă pregătiri la acelaș nivel“, în care scop „să se înființeze seminarul pedagogic cu un număr de ani comuni, de unde vocațiunea ar ieși mai nesilită la iveală“.

Oricine se va întrebă: cum ajunge d-l

Pocola să ceară un astfel de lucru, care e în absolută contradicție cu starea de astăzi a lucrurilor, cu organizarea actuală a școlilor și cu dezvoltarea lor istorică? Răspunsul la această întrebare e următorul: d-l Pocola vrea să zugrăvească cai verzi pe păreți și să arate cât de tare e în planuri mari. Aceasta îi e cu atât mai ușor cu cât planul acesta îl găsește cuvânt de cuvânt în cartea d-lui S. Mehedinți „Cătră noua generație“, la pag. 101. În adevăr d-l Mehedinți cere cuvânt de cuvânt ceea ce găsim la d-l Pocola. Numai cât ceea ce se poate cere în România într'un articol de revistă, nu poate formula un conducător de reuniune învățătorescă din Ungaria, unde lucrurile au cu totul altă înfățișare. În România poate cere d-l Mehedinți, care are și perspectiva de a ajunge ministru al instrucției publice, un lucru ca acesta, care acolo se și poate îndeplini, dar la noi așa ceva e absurd. D-l Pocola se vede, că nu știe cum se pregătește dincolo preoțimea și învățătorimea, de aceea aplică tam-nesam lucrurile de-acolo la stările dela noi. Apoi, în România se intră atât în școala normală (preparandie), cât și în seminar cu cinci clase primare, câtă vreme la noi, după organizarea actuală, care e în legătură cu

desvoltarea istorică a chestiunii, se intră în preparandie cu patru clase medii, iar în seminar cu examenul de maturitate!

Cum își închipuiește d-l Pocola seminarul acesta pedagogic cu un număr de ani comuni? Așa ca preparanzii să fie maturizanți sau teologii să aibă numai patru clase, sau apoi atât preparanzii cât și teologii să intre în seminar cu 6 clase primare?

Și apoi încă ceva. Când cineva fixează aspirațiile sufletești ale unei reuniuni, trebuie să arete: cum e decisă această reuniune să lupte pentru realizarea lor? L-aș întrebă pe d-l Pocola: cum vrea d-sa să lupte pentru realizarea acestui lucru? Altfel ce rost are să așterni pe hârtie lucruri, despre care ești convins dinainte că nu se vor realiza niciodată? De vorbe goale ne arde azi?

Tot atât de absurd e d-l Pocola, când sub p. 4, cere ca preoții și învățătorii să aibă „acelaș salar, cu oficialii de stat“.

De unde o fi luat d-sa ideea asta bizară, pe care nici nu o poți lua în serios? Aspirații logice sunt acestea?

Dar să vedem mai departe.

5. „Autonomie, ca să fim lăsați a lucra liberi într'o singură direcție a viitorului neamului și patriei, cu

probleme atât de grele“. Adecă cum? Autonomie în înțelesul ca învățătorul confesional să nu mai aibă nimic de a face cu protopopul și cu consistorul? Asta e ca și când un băiat de 12 ani ar pretinde autonomie față de părinții săi, ca să poată fumă nejenat, și să poată face sub toate raporturile ce-i trăsnește prin cap. Aș mai fi înțeles ca d-l Pocola să fi cerut un astfel de lucru acum 10 ani, când în fruntea bisericii stetea Szabó, și când din partea guvernului presiunea era cu mult mai neînsemnată decât azi. Dar să ceară o astfel de absurditate astăzi când dieceza e în pragul unei vieți nouă prin venirea la cârmă a Il. Sale Dr. Vasile Hossu și când Ungurii ne martirizează pe teren cultural cum vor, — asta e ceva din cale afară de simptomatic.

Și cum „să fie lăsați liberi să lucreze într'o singură direcțiune a viitorului neamului și patriei“? Să zicem că învățătorimea din Sălagiu lucrează bine în această direcție. Doar nu-și vor închipui învățătorii că numai ei lucrează bine în această direcție? Vor mai fi și preoți și consistorialiști, va mai fi și presa și „Asociațiunea“, care lucrează bine. A cere în vremuri ca ale noastre, când se vorbește atât de mult despre unirea pu-

terilor, despre cooperare, a cere, zic, o autonomie în înțelesul acela ca să fii lăsat să-ți faci de cap, e un lucru care nu poate încăpea în mintea unui om sănătos.

Să explic însă cum ajunge d-l Pocola la „autonomie“. D-sa nu o ia din vreo necesitate curentă, ci o ia tot din cartea d-lui Mehedinți, unde ea are iarăș un înțeles cu totul deosebit. D-l Mehedinți cere o „autonomie a corpului didactic“ față de „influența agitațiilor politice“, în înțelesul ca să nu mai ajungă inspectori etc. oameni cari au a face cu politica în prima linie, iar nu cu școala (pag. 104). — Ce plagiat neinteligent, d-le Pocola! BCU Cluj / Central University Library Cluj

6. „Înaintarea învățătorului la directorat și revizorat cu onorarul recerut“. Sunt sigur că nici un singur învățător din Sălagiu nu înțelege ce se cuprinde în aceste cuvinte. Și nu înțelege fiindcă nici nu se poate scoate vreun înțeles din ele. Ce fel de înaintare la directorat dorește d-l Pocola? În școlile noastre confesionale director e preotul. Ei, cum să înainteze la directorat învățătorul în școlile noastre cari, aproape toate, sunt și așa școale cu câte un singur învățător? Și la care „revizorat“ să fie înaintat învățătorul? Căci d-l Pocola e

în contra creierii unui post de revizor școlar diecezan, sub cuvânt că asupra acestei chestiuni dispune guvernul țării „în mod discreționar“. Așadară nu e vorba de înaintarea învățătorilor noștri la revizorat profesional ci la revizorat de stat! Iată deci „aspirațiunile“ noastre sufletești!

Și iar se poate întrebă cineva: cum ajunge d-l Pocola la astfel de lucruri? Răspunsul e iarăș foarte lesne de dat. D-l P. a deschis cartea d-lui Mehedinți la pag. 104 și a luat de acolo lucruri cari sunt potrivite în România, unde directorul școlii nu e preotul, ci unul dintre învățători, care însă trebuie să dea examen special pentru a putea ajunge diriginte și unde nu protopopii sunt revizori, ci învățătorii înaintați. Iată cum cugetă d-l Pocola și cum aplică d-sa ceea ce ia dela alții!

Acesta este d-l Pocola, viceprezidentul și conducătorul reuniunii învățătorilor români sălăgeni, cel care afirmă că din „aspirațiunile noastre sufletești nu lăsăm nici o iotă“, pentruca, îndată după aceea, să aștearnă pe hârtie monstruositățile cuprinse în p. 2 al „Moțiunii“ primite de adunarea generală. Acest punct constituie culmea greșelilor d-lui Pocola și a reuniunii întregi și el constituie o adevărată

tradare a învățământului și a drepturilor bisericii ca susținătoare de școală. Câtă ignoranță trebuie pentruca să poți vorbi despre lucrurile acestea într'o formă în care ar vorbi cel mai șuchiat subinspector! De unde o fi învățat d-l Pocola neadevărul, că „legea dela 1907 dă în chestii didactice și disciplinare drept de dispunere, iar autoritățile noastre bisericești le aduce în această privință în raport de dependență față cu autoritatea supraveghetoare, care, în cazuri singuratică poate în mod direct să-și ducă voința la împlinire dacă ar simți opunere“? O astfel de lașitate nu s'a mai pomenit nici la cel mai uitat de sine învățător.

Să vedem, în adevăr, cum stă lucrul acesta dela 1907 încoace.

Bisericile, ca susținătoare de școală, au avut până la 1907 o autonomie foarte puțin limitată, ceea ce și eră spre binele învățământului în cea mai mare parte. Când se discută în parlamentul țării proiectul lui Apponyi deputații naționaliști i-au adus acestuia învinuirea, că prin proiectul său nimicește autonomia bisericilor. Atunci spre justificare a spus contele Apponyi următoarele cuvinte, cari se găsesc în jurnalul dietei (Országgyűlési értesítő, 13 Aprilie 1907, pg. 12): „Hát most

mi marad abból a nagy autonómiaellenes vádból? A tanítás egész irányítása, a tanítás jellegének meghatározása, a jellemképzés, a nevelés vezetése, a tanítónak alkalmazása, a tanító feletti fegyelmi hatalom négyötöd-részben: ez mind, szóval minden a mi az iskolának munkájához tartozik, marad az iskolafenntartó kezében; az állam kezében pedig csak annyi van, hogy az állami és nemzeti szempontok érvényesítését feltétlenül biztosítsa, de ezekben is csak akkor járjon el saját közegei útján, ha az iskolafenntartó ezt a kötelességét elhanyagolta“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În fața acestor cuvinte ale urzitorului legii dela 1907 ce valoare mai au bânguielile de tradare ale nenorocitului domn Pocola? Nefericit adaos personal, multe ne mai aduci pe cap, multe minți mai sluțești și multe caractere mai corupi! Să poată ajunge conducătorul celor peste o sută de învățători români din Sălagiu să afirme, că biserica noastră nu mai are nici un drept asupra instrucției și educației și că nu mai are nici măcar dreptul de a pune un inspector confesional peste școalele sale! Cum se poate explica oare faptul, că d-l Pocola, care știe plagiă

atât de fidel de prin cărțile din alte țări, nu știe că arhidieceza ortodoxă din Transilvania are deja de doi ani un post de inspector special al învățământului primar, că dieceza ortodoxă a Aradului a hotărît de un an de zile sistemizarea unui astfel de post pentru care a și publicat concurs și în care a și ales în vara aceasta un „revizor școlar“, și că și celelalte dieceze, inclusiv arhidieceza Blajului, stau și ele în preajma sistemizării câte unui astfel de post? Numai un iresponsabil poate afirma, că postul de inspector confesional nu e absolut necesar și că nu e posibil de creat, din cauza guvernului, care în acest punct n'are nici un drept de amestec.

Ignoranța d-lui Pocola, unită cu cea mai patentă grandomanie se vede din aerele ce-și dă, când combate propunerile Sătmar-ugocenilor cu „pedagogia științifică“. N'am văzut o zăpăceală mai mare decât în această combatere, care ascunde în sine și o tradare destul de transparentă a învățământului confesional românesc. Cetiți, vă rog, încă odată punctul *h)* și vă întrebați, dacă se poate găsi vreo deosebire între conducătorul învățătorimei române sălăgene și între un francmason de cea mai veritabilă specie? Așa n'a mai vorbit

nici un învățător, care se pretinde român. Va să zică, atunci când se face constatarea, că dela 1907 încoace „învățătorii negliă limba română și vânează după merite“, d-ta, învățător român și conducător de învățători români, răspunzi fără nici o sinchisire, că „școala nouă (probabil inaugurată de d-ta și de Ille și Boczán) are un ideal uman-moral“!

Curat povestea cu „baba surdă“.

Disertația a doua a d-lui Pocola despre „Învățătorii și preoții“, e aproape toată plagiată, cuvânt de cuvânt, din cartea d-lui Spiridon Popescu, amintită mai sus (cf. paginile 108—122) și, în parte, și după cartea d-lui S. Mehedinți (pg. 101).

Despre lucrarea aceasta se zice în procesul verbal al adunării: „Disertația a fost tractată în legătură strânsă cu învățământul (?) și în vederea idealului comun: ridicarea culturală-economică-socială a neamului românesc, cu o pătrundere și lărgime de vederi filozofice-sociologice“ (!).

E interesant că d-l Pocola a propus adunării spre premiare pentru anul viitor tema: „Iubirea satului și a elevilor către învățător sunt temelia de propășire a satelor“.

Și tema aceasta e plagiată după Sp. Popescu, pg. 219. Ar aveà haz acum, ca d-l Pocola să înainteze lucrarea întreagă plagiată, și adunarea generală din anul viitor să i-o mai și premieze! ¹⁾)

Dacă, după cele spuse până aici, vom vrea să stabilim o concluzie sumară asupra d-lui Pocola, ea nu poate fi decât foarte tristă, și încă cu atât mai tristră cu cât acest om e și conducătorul reuniunii. Dar acest fapt în sine încă n'ar fi din cale afară de trist, pentru că oameni confuși, hibridi și grandomani au mai existat și vor mai există. Mai trist e însă că majoritatea absolută a învățătorilor sălăgeni sunt încântați de d-l Pocola. Aici e primejdia cea mai mare. Dacă însuș d-l Simion Oros, conștiinciosul secretar al reuniunii, scrie despre d-l Pocola, după adunarea dela Giurtelec, că „a dovedit prin aptitudinea (!) sa morală și intelectuală desfășurate prin acte și lucrări apreciate atât de colegi și reuniune, cât și de superiorii noștri naturali (? poate că de inspectorii regești, căroră le face atâtea servicii! G. O.) că

¹⁾ Într'un articol publicat în „Foaia școlastică“ din Blaj (Nr. 10, 1912) se găsesc părți plagiante din cartea d-lui Dr. O. Ghibu: „Cercetări privitoare la situația învățământului nostru primar“, pg. 83. Sibiu, 1911.

pretutindeni și totdeauna a fost și este tipul conștiinței datoriei împlinite“, — apoi trebuie să regretăm această stare de lucruri cu atât mai mult, și aceasta trebuie să ne pună serios pe gânduri.

IV.

Trec acum la alte momente în legătură cu adunarea generală dela Giurtelec.

Un rol sgomotos a avut în cadrele acestei adunări și învățătorul din Cosniciul de sus Teodor Ille. D-l Ille e un tipic reprezentant al învățătorului cu două limbi și cu două suflete, de cari se găsesc mulți în Sălagiu. D-sa a ținut la banchet un toast unguresc pentru primpretorul cercului, începând cu „Tisztelt uraim és hölgyeim“ (erau de față și vreo 3 – 4 preotese și dăscălițe!), iar în cursul ședinței prime strigă cu o totală lipsă de respect în contra d-lui vicar dela Șimleu, care, în urma unor defecte bătrânești, făcea câte-o greșală oarecare. Acest domn e autorul unei cărți bilingve de Istoria patriei și al uneia de Geografie, — cele mai imposibile cărți, de cari nici Ungurii nu ne-au dat până acum decât una singură. Iată câteva specimene din această carte. Pagina primă a Istoriei se începe astfel: „Iubita noastră patrie

e Ungaria. Aceasta este o țară așa de cultă, mare, frumoasă, avută și liberă, încât abiă are păreche în lume“. Într'alt loc găsim acestea: „După depunerea armelor la Világos s'a sfârșit libertatea ungurească, și cu toții: Unguri, Români, Slovaci, etc. au căzut în sclăvie. Guvernul din Viena a suspendat constituțiunea, iar limba ungurească a oprit-o chiar și în școale... Sub domnia lui Francisc Iosif I. țara, în mod necugetat până aci se sporește în avuție și cultură și suferințele Ungurilor, Românilor, Slovacilor și altor compatrioți de limbi străine au încetat. Pentru aceasta să dăm mulțămită lui Dumnezeu“.

Eroul nostru Horia se chiamă la d-l Ille, ca în orice manual unguresc „Hóra“!

Ce „patriotism“ ticălos, Doamne! Și ce păreri greșite în ce privește drepturile limbei maghiare în școalele confesionale românești! Dacă s'ar putea calcula răul pe care l-au adus d-nii Ille și Boțan (care pe pagina a 3-a a cărții se iscălește Boczán) învățământului românesc și, dacă ar fi să li se măsoare după dreptate pentru acest rău, ar fi imposibil de găsit pentru dânșii alt atribut, decât acela de „cei mai fără scrupul dintre trădătorii noștri“. Dânși acordă limbei maghiare în școalele noastre un rol îndoit mai

mare, decum cere însași legea lui Apponyi. D-l Ille d. e. propune scrisul și cetitul maghiar în cl. I, după Abcdarul de Czukrász-Róza, deși legea cere ca acestea să se propuie numai începând cu clasa II, dupăce se învață mai întâi totul în românește. Și mai cer d-nii autori ai cărții „româno-ungare“(!), ca în școalele noastre, în afară de limba maghiară, să se propuie în ungurește încă patru materii și adecă: Istoria, Geografia, Constituția patriei și Aritmetica, ceea ce e o greșală neiertată. Iată înseși cuvintele contelui Apponyi în această chestiune: „Én nem tartanám szerencsétlenségnek, hogyha ezek a tantárgyak csak ugyan magyarul adtanának elő, de a törvényjavaslatban ez nincs. Csak az van benne, hogy a miniszter által kiadott tanterv szerint tanítandók, általa jóváhagyott tanterv szerint (Országgy. ért. 13 Aprilie 1907, pag. 12). În ce privește rostul limbei maghiare peste tot în școalele noastre, fostul ministru cere deasemeni cu mult mai puțin decât alde Ille și Boczán. Iată ce zicea contele Apponyi în acest punct: „Egyáltalában, t. képviselőház, a ki a törvényjavaslatot figyelmesen elolvasta és annak irányával tisztába jönni

jóhiszemüleg iparkodott, lehetetlen hogy ne vette légyen észre, hogy az állami szempontokat védő intézkedéseknek fősúlya nem a nyelvtanuláson, hanem az államellenes irányzatok megfékezésén nyugszik. (Tot acolo, pg. 12).

Între astfel de împrejurări te întrebi: cum de n'au fost decapitate manualele ilegale ale numiților domni? Și cum de aceștia mai au îndrăsneala de a-și apăra crima săvârșită la adresa limbei românești? Cum de se mai găsesc învățători, cari mai ascultă de astfel de oameni, pentru cari e mai mult adaosul personal câștigat prin trădare, decât școala românească?

Întrebările acestea sunt cu atât mai justificate, cu cât chestiunea propunerii limbii maghiare în școalele confesionale s'a debătut foarte viu și în presa noastră, unde manualele d-lor Ille și Boțan (Boczán), au fost condamnate (vezi în „Foaia Școlastică“ din Blaj, Nr. 6, 1911, articolul „O lămurire binevenită“, pe care ar trebui să-l citească și să-l răscetească cu cea mai mare atențiune fiecare învățător român). Și unele consistorii au lămurit această chestiune pe deplin, așa d. e. cel din Sibiu și cel din

Oradea-mare (vezi „Administrația bisericească“ de Ioan Gențiu, 1912). A mai persista și azi în greșala în care persistă domnia amintiți, înseamnă o inconștiență fără margini.

Foarte caracteristic pentru ființa morală a d-lui Ille e și faptul, că d-sa, pe deoparte e colaborator la ziarele ungurești: „Magyarország“, „Budapest“ și „Néptanítók Lapja“, pe de altă parte a scris în „Memorialul jubilar“ al „Reuniunii învățătorilor români sălăgeni“ (1910) următoarea maximă care, pusă față 'n față cu cele citate până aci, îi caracterizează toată duplicitatea sufletească: „Precum în viața popoarelor revoluțiile sângeroase arată, înseamnă milurile — distanțele, așa și în viața spirituală a omenimei, numai revoluțiile aduc idei, păreri, opinii curate, neinfectate, și numai realizarea planurilor și intențiunilor îndrăznețe produc progresul și neîmprospătarea dorită“ (pg. 179).

Îndrăznețe planuri la d-l Ille, înainte mergătorul bilingvismului celui mai imoral, și frumoasă maximă! Tot așa de potrivită cu cine a spus-o ca și aceea a tovarășului d-sale Boțan care a scris (pg. 178): „Principiis obsta!“, pentruca la cea mai apropiată ocazie să depuie armele, încă înainte de a fi fost somat de cătră cineva să o facă aceasta.

E un document trist pentru reuniunea sălăgiană, că oameni ca aceștia sunt lăsați să joace un rol de conducători și să ocrotească (?) învățătoria față de tendințele de distrugere din partea contrară. De vină la toate acestea e, în prima linie, consistorul, care nu și-a dat nici o silință să îndrume învățământul în direcție pedagogică și legală, apoi de vină e corpul didactic dela preparandia din Gherla, care n'are nici o legătură cu învățătoria din Sălagiu — după cum n'are nici cu cea din jurul Gherlei, — de vină e inteligența română din Sălagiu, care, cu puține excepțiuni (Dr. Aciu, Dr. Deleu, Dr. Meseșan, D. Vicaș, N. Munthiu, ș. a.), nu se interesează de loc de învățatorie; de vină sunt conducătorii reuniunii, dintre cari unii în schimbul blidului de linte au dat tot — tot. Și de vină e, la urmă, și învățătoria, care n'a dezvoltat nici o energie împotriva stărilor rele, cari au dat năvală asupra ei. Învățătorii, ca oameni chemați să propage înșiși cultura, trebuiau să aibă atâta putere de rezistență încât să nu-și uite de misiunea lor sfântă, care e de a crește poporul pe bazele dreptății și ale moralității. E grozav de dureros și de caracteristic, că oameni ca învățătorii Nicolae Pop, Alexandru Man, Teodor Mureșan, Darius Pop și încă vreo

câțiva inși cu sentimente cinstite și cu un crez răspicat, nu găsesc răsunetul cuvenit!

Despre tânărul secretar Simion Oros nu se pot spune lucruri rele, deși tovărășia dânsului cu Pocola, Ille, Boczán etc. poate să-i fie fatală, ceea ce ar fi păcat. Dacă d-sa nu-i va ști aduce pe tovarășii rătăciți la lumina cea adevărată, sau apoi dacă nu se va lăpădă de ei, va ajunge într'un hal de plâns. I-aș dori mai multă energie, independență și mai multă cultură românească, dacă e ca d-sa să fie un om cu viitor frumos în cadrul reuniunii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lipsa parlamentarismului, a încrederei și a înțelegerii, care s'a observat la adunările generale din Vârșolț (1906), Șimleu (1907) și Hidig (1908) s'a putut observa și în adunarea dela Giurtelec. D-l Pocola are un temperament imposibil de conducător. Ședința de după amiazi, condusă de d-sa, a fost ceva îngrozitor, — mai rău ca într'o sinagogă jidovească sau ca într'un cort țigănesc! Lipsiă până și umbra unei ședințe demne de oameni culți și serioși.

Stările de lucruri din Sălagiu pe teren școlar nu sunt, cum s'ar putea presupune,

un eflux al stăruințelor organelor guvernului, ci exclusiv al slăbiciunii oamenilor noștri. Inspectorul regesc al comitatului, d-l Nagy Sándor, e un om foarte corect și cu bunăvoință; d-sa, după cât se știe, n'a procedat cu răutate față de școalele noastre, tot astfel și subinspectorul Zoványi Lajos. În ce privește învățământul limbei române însuș d-l Zoványi și-a arătat părerea, că el suferă, din cauza că se învață totul mai mult în mod mehanic, ungurește, prin ceace suferă și educația în mod simțitor, ba însuș a atras atenția unor învățători să ia lucrurile mai întâi românește cât se poate de temeinic și, numai după aceea, întrucât se poate și ungurește.

Nu atitudinea loială a ispektoratului e, prin urmare, cauza acestor stări, ci spinarea de cauciuc a unora, cari beneficiază de adaosuri personale și cari, prin slugărnicie, vor să ajungă la vază în ochii străinilor și — poate că chiar și la altecelea.

V.

Din cele ce s'au spus până aci se poate vedea ce duh nesănătos domnește în majoritatea învățătorilor noștri din Sălăgiu. Vina acestui duh nesănătos nu e în prima linie a

învățătorimei, ci a conducătorilor. Și anume: Învățătorii, lăsați de capul lor prea s'au lăsat duși de valurile întâmplării și, acum iată unde au ajuns! Atâția dintre ei sunt cu orizonturile cele mai strâmte ¹⁾, în inimă fără nici un curaj și în suflet fără nici un fel de bucurie frumoasă.

Cu toate acestea încă nu e totul pierdut. Învățătorimea se mai poate reculege încă, dacă:

1. își va da de aproape seama de halul în care se află, și-și va da toată silința să se înarmeze sufletește cu o cultură națională și pedagogică la nivelul trebuințelor de astăzi și cu o conștiință deamănă și neșovăitoare;

2. dacă învățătorimea va sili pe conducătorii reuniunii să se îndrepte sau să se retragă;

3. dacă vor intra în reuniunea propusă de Sătmar-ugoceni, îndeplinind programul de muncă al acestora și

4. dacă la Gherla se va înțelege — atât în consistor cât și la preparandie — că trebuie lucrat pe teren școlar sistematic și efectiv.

¹⁾ Mulți învățători s'au dus la adunarea din Giurtelec cu cărțile de joc în buzunar! Mulți au jucat în școală toată noaptea cărți pe bani, în fața poporului! Se poate o mai mare uitare de sine și o mai urită coborîre de ideal din partea unor învățători?

Bunul Dumnezeu să le dea tuturoră gândul cel bun și puterea de voință trebuitoare pentru aceasta. Și în special să întărească pe noul arhipăstor cu toată puterea de care e lipsă pentru un lucru atât de mare.

